

УДК 159.9.072.423

Проективна психодіагностична методика
«Динамічний Емоційно-Мотиваційний Патерн» та перший досвід її застосування

Пушкін О. А.

В даній статті пропонується нова проективна психодіагностична методика “Динамічний Емоційно-Мотиваційний Патерн”, яка призначена виявляти структуру мотивів особистості та оцінити рівень фрустрації потреб особистості. Ця методика оснований на принципі ранжування графічного стимульного матеріалу від суб’єктивно найбільш приємного до неприємного, та побудована за зразком Восьмикольорового теста Люшера. На відміну від більшості відомих проективних тестових методик, дана методика не потребує від досліджуваної особи вербалізації своїх почуттів та станів, що дозволяє її використовувати для діагностики як здорових осіб, так і осіб, що страждають на хронічні розлади психіки. Також надаються результати статистичного аналізу результатів першого застосування даної методики.

Ключові слова емоції, воля, мотивація, тест особистості, проективний тест.

В данной статье предлагается новая проективная психодиагностическая методика «Динамический Эмоционально-Мотивационный Паттерн», которая предназначена выявлять структуру мотивов личности и оценивать уровень фрустрации потребностей личности. Методика основана на принципе ранжирования стимульного материала от субъективно более приятного до неприятного, и построена по примеру Восьмицветового теста Люшера. В отличие от большинства других известных проективных тестовых методик данная методика не требует от испытуемого вербализации своих чувств и состояний, что позволяет использовать её как для диагностики здоровых лиц, так и лиц страдающих тяжёлыми расстройствами психики. Также представлены результаты статистического анализа результатов первого применения данной методики.

Ключевые слова эмоции, воля, мотивация, личностный тест, проективный тест.

This article proposed a new personality projective test “Dynamical Emotional And Motivational Pattern”. It was designed as an instrument for assessment of personal motives structure and for evaluating of personal frustration level. This test is based on a principle of ranging stimuli – pictograms – from most pleasant one to most unpleasant one. The main design idea of this test is adopted from Lüscher Colour Test. Unlike other famous projective tests, this one does not demand the verbal abilities from subject, and may be used for testing mentally handicapped persons along with mentally sane persons. Also presented statistical data derived from results of first research application of this test.

Key words emotions, volition, motivation, personality test, projective test.

На сьогоднішній день існує велика кількість психодіагностичних методик та тестів, що широко застосовуються у психологічній, педагогічній та медичній сферах, для дослідження особливостей психіки людей, як здорових, так і таких, що страждають на фізичні та психічні розлади. Такі тести охоплюють широкий спектр як теоретично-методологічних підходів, так і технічних засобів реалізації [1].

Однак, існують певні процеси та особливості психіки людини, для вивчення яких потрібні нові діагностичні інструменти. Так, існує певна нестача психодіагностичних інструментів для дослідження емоційно-вольових та мотиваційних особливостей особистості дітей та дорослих, що мають проблеми з вербальною експресією своїх почуттів та станів [2]. Заповнити цю нестачу покликана проективна психодіагностична методика “Динамічний Емоційно-Мотиваційний Патерн”.

Призначенням проективної психодіагностичної методики “Динамічний Емоційно-Мотиваційний Патерн” є діагностика особливостей емоційно-вольової сфери особистості. Вона також дозволяє оцінити ієрархію потреб та мотивів особистості, емоційну значущість тих чи інших потреб, рівень фрустрації потреб, рівень тривожності та ступінь вираженості дезадаптивної поведінки.

Дана методика оснований на принципі ранжування стимульного матеріалу – карток з піктограмами – в континуумі від суб’єктивно найбільш приємних до неприємних [3]. Також вона спирається на такі теоретичні положення: поняття про комплекси, як динамічне поєднання уявлень та емоцій, що мають несвідому природу [4, 5]; ієрархію потреб особистості за А. Маслоу [6]; уявлення позитивної психології про “потік” [7,8]. Діагностична процедура побудована за прикладом та з опорою на деякі теоретичні положення проективної психодіагностичної методики “Восьмикольоровий тест Люшера”. Однак, на відміну від методики Люшера, яка розглядає реакцію особи на певні кольори, як відображення несвідомих емоційних та фізіологічних процесів, у методиці “Динамічний Емоційно-Мотиваційний Патерн” використовуються символічні зображення об’єктів, які можна вважати ідеограмами, і які, у свою чергу, мають викликати у досліджуваної особи індивідуальну реакцію на суму значень, що полягають за зображеннями стимульного матеріалу [9, 10].

Психодіагностична методика “Динамічний Емоційно-Мотиваційний Патерн” може бути застосована для діагностики дорослих досліджуваних осіб, дітей від 5 років та осіб, що страждають на хронічні психічні розлади.

Процедура дослідження. Перед досліджуваною особою, на рівній однотонній поверхні, за відсутності предметів, що можуть відволікати увагу, розкладаються вісім карток стимульного матеріалу (рис. 1), у випадковому порядку. Досліджуваній особі дається наступна інструкція: “Подивіться, будь

ласка, уважно на картки з малюнками, та оберіть ту з них, що Вам подобається найбільше у даний момент". Після того, як досліджувана особа вкаже на певну картку, дослідник перегортає її та відкладає в бік, фіксує при цьому її номер у протоколі дослідження (таб. 1). Продовження інструкції: "Тепер, оберіть із решти карток ту, що більше Вам подобається". Таким чином, процедура вибору повторюється до останньої картки. Результати заносяться до протоколу. Після трьох-п'яти хвилин перерви процедура тестування повторюється, результати заносяться до протоколу.

Номер фігури, що була обрана першою, записується до клітинки в таблиці під літерою "а", номер наступної фігури записується в клітинку під літерою "b", і так далі, до кінця. В графі "Маркери фрустрації" ставляться, у відповідних клітинках, знаки "!" у випадках, якщо будь яка фігура з номерами 1 – 6 знаходиться на позиціях "g" або "h". У випадках, якщо фігури 7 або 8 знаходяться на позиціях "а" або "b", у відповідних клітинках ставляться знаки "!!!", якщо фігури 7 або 8 знаходяться на позиціях "с" або "d", у відповідних клітинках ставляться знаки "!!", і якщо фігури 7 або 8 знаходяться на позиціях "е" або "f", у відповідних клітинках ставляться знаки "!".

Перший вибір відповідає ситуативному емоційно-мотиваційному патерну, другий вибір, беручи до уваги перший, вказує на більш стабільний, особистісний емоційно-мотиваційний патерн [11].

Таблиця 1

ПРОТОКОЛ
психодіагностичного дослідження за методикою
«Динамічний Емоційно-Мотиваційний Патерн»

Дата _____
Досліджувана особа: П.І.Б. _____ Вік _____
Діагноз _____

Вибір №1 (ситуативний емоційно-мотиваційний патерн)

Позиція	a	b	c	d	e	f	g	h
Номер фігури								
Маркери фрустрації								

Вибір №2 (особистісний емоційно-мотиваційний патерн)

Позиція	a	b	c	d	e	f	g	h
Номер фігури								
Маркери фрустрації								

Висновок _____

П.І.Б. дослідника _____

Підпис _____

Значення фігур стимульного матеріалу (рис. 1). Фігура №1 – "Куряча ніжка" – символізує базові вітальні потреби, такі як їжа, тепло, почуття захищеності, у більшості випадків з'являється на позиціях "е" та "f", на перших позиціях з'являється якщо досліджувана особа відчуває втому, голод тощо.

Фігура №2 – "Дім" – символізує безпечний особистий простір, місце, де людина відчувається своєю, зазвичай з'являється на позиціях "b", "c", "d", у випадках появи на останніх позиціях може свідчити про невдоволеність досліджуваної особи своїм найближчим оточенням.

Фігура №3 – "Близькість" – символізує емоційно значущі міжособистісні відносини, у більшості випадків з'являється на позиціях "а", "b", "c", у разі розміщення на останніх позиціях може свідчити про значні проблеми досліджуваної особи щодо створення та підтримки близьких стосунків з іншими людьми.

Фігура №4 – "Золота медаль" – символізує потяг до перемоги в ситуаціях змагання, бажання визнання здобутків особистості іншими людьми, звичайні позиції – "а", "b", "e", "f", позиція вказує на рівень амбіційності досліджуваної особи – "а", "b" – високий рівень амбіційності, – "e", "f" – незначний рівень амбіційності.

Фігура №5 – "Квітка" – символізує естетичні почуття та потяги людини, зазвичай з'являється на позиціях "b", "c", "d", поява на останніх позиціях може вказувати на недостатній розвиток естетичних потреб досліджуваної особи.

Фігура №6 – "Сонце" – символізує потяг до творчої активності, самоактуалізації та самореалізації у діяльності. Згідно поглядів К.Г. Юнга на символізм психічної реальності людини, Сонце виступає символом творчого джерела, раціональною репрезентацією "Бога-Творця" ще з часів, що передують формуванню цивілізації [12]. Однак, деякі досліджувані особи можуть асоціювати даний символ із відпочинком. Зазвичай Фігура №6 з'являється на перших позиціях. Поява даної фігури на останніх позиціях може свідчити про наявність суттєвих проблем в емоційно-вольовій сфері досліджуваної особи.

Фігура №7 – "Ніж" – символізує агресивні потяги як щодо оточуючих людей, так і щодо самого себе.

Фігура №8 – "Примара" – символізує страхи, викликані конфліктами, що містяться в несвідомій сфері психіки людини.

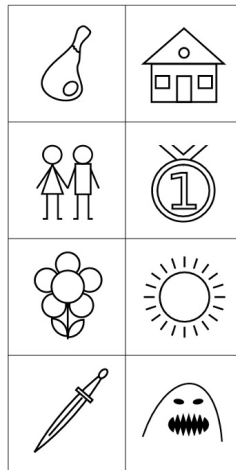

Рисунок 1

Значення позицій (таб. 1). Позиції “а” та “b” – вказують на значну перевагу, сигналізують про те, що стани або потреби, які символізують ці фігури, є найбільш актуальні та бажані для досліджуваної особи. Позиції “с” та “d” – вказують на важливі для особистості стани та потреби, задоволення яких є важливим для її ефективного функціонування. Позиції “e” та “f” – вказують на стани та потреби, які задоволені, або вважаються особистістю неактуальними. Позиції “g” та “h” – вказують на стани або потреби, які особистість вважає небажаними або неприйнятними.

Фігури, що лежать на позиціях “а” та “b” – є дуже важливими, адже вони вказують на найбільш значущі мотиви та стани, що впливають на поведінку досліджуваної особи. У нормі, Фігури №7 та №8 мають знаходитися на позиціях “g” та “h”. У разі, якщо Фігури №7 та №8 знаходяться на інших позиціях, можна вести мову про фрустрацію деяких потреб, аж до дезадаптивної поведінки. В залежності від кількості отриманих маркерів фрустрації (знаків “!”), можна визначити: 0 – 2 “!” – низький рівень фрустрації, 3 – 5 “!” – середній, або помірний рівень фрустрації, та 6 – 8 “!” – високий рівень фрустрації потреб, який пов’язаний також з високим рівнем тривожності.

Результати практичного застосування психодіагностичної методики “Динамічний Емоційно-Мотиваційний Патерн”. В період з липня по вересень 2012 року, було проведено обстеження за методикою “Динамічний Емоційно-Мотиваційний Патерн” 60 жінок віком від 18 до 52 років, та 50 чоловіків, віком від 18 до 63 років, що мають щонайменше повну середню освіту, не страждають на хронічні розлади психіки, та проживають у місті Харків та Харківській області.

У таблицях 2 – 4 надані дані щодо частот розподілу окремих фігур тесту по позиціях “а” – “h” у досліджуваних жінок, чоловіків, та зведені частоти виборів жінок та чоловіків.

Таблиця 2

Досліджувані особи жінки. Частоти виборів фігур у відсотках

№ Фігури	ПОЗИЦІЯ							
	a	b	c	d	e	f	g	h
1	0,83	1,67	5,83	5	20	49,16	7,5	10
2	12,5	22,5	19,17	26,66	9,17	5,83	1,67	2,5
3	35	32,5	22,5	6,67	1,67	0	1,67	0
4	15	4,17	5,83	11,67	39,16	19,17	2,5	2,5
5	5,84	20,83	22,5	24,17	14,17	11,67	0,83	0
6	29,17	13,33	20,84	19,17	10,83	2,5	2,5	1,67
7	0,83	0	0,83	3,33	4,17	10	64,16	16,67
8	0,83	5	2,5	3,33	0,83	1,67	19,17	66,66

Таблиця 3

Досліджувані особи чоловіки. Частоти виборів фігур у відсотках

№ Фігури	ПОЗИЦІЯ							
	a	b	c	d	e	f	g	h
1	1	3	10	18	24	21	11	12
2	18	22	26	22	6	1	4	1
3	12	24	28	15	15	3	2	1
4	19	12	6	10	20	18	9	6
5	7	13	14	13	11	17	10	15
6	29	16	6	10	14	14	9	2
7	10	6	9	8	9	12	37	9
8	4	4	1	4	1	14	18	54

Таблиця 4

Досліджувані особи жінки та чоловіки. Частоти виборів фігур у відсотках

№ Фігури	ПОЗИЦІЯ							
	a	b	c	d	e	f	g	h
1	0,92	2,33	7,91	11,5	22	35,09	9,25	11
2	15,25	22,25	22,58	24,34	7,58	3,42	2,83	1,75
3	23,5	28,25	25,25	10,84	8,34	1,5	1,83	0,5
4	17	8,08	5,92	10,84	29,58	18,58	5,75	4,25
5	6,41	16,92	18,25	18,58	12,58	14,33	5,42	7,5
6	29,08	14,67	13,42	14,58	12,42	8,25	5,75	1,83
7	5,42	3	4,92	5,66	6,58	11	50,59	12,84
8	2,42	4,5	1,75	3,66	0,92	7,83	18,58	60,33

Результат застосування статистичного критерію Колмогорова-Смірнова до частот розподілу фігур тесту "Динамічний Емоційно-Мотиваційний Патерн" по позиціях від "a" до "h" у виборах стимульного матеріалу як досліджуваними жінками, так і чоловіками (таб. 4), свідчить про те, що розподіл цих виборів відповідає закону нормального розподілу, тобто отримані експериментальні дані слід вважати не випадковими [13].

Статистична перевірка взаємної незалежності результатів тестування жінок (таб. 2) та чоловіків (таб. 3) за статистичним критерієм Пірсона χ^2 (хі-квадрат), вказує на те, що немає статистично значущої різниці між виборами стимульного матеріалу жінками та чоловіками. Розрахунки коефіцієнтів кореляції за Спірменом та Пірсоном між виборами певних фігур стимульного матеріалу на позиціях від "a" до "h" – від 0,47 до 0,97 – теж свідчать про відсутність залежних від статі досліджуваних осіб факторів, що впливають на процес вибору стимульного матеріалу [14]. Статистичні розрахунки виконані з використанням програмного пакету PSPPIRE 0.7.9.

Таким чином, психодіагностична методика Динамічний Емоційно-Мотиваційний Патерн демонструє, що результати її застосування не є випадковими, і дозволяють виявляти певні закономірності функціонування психіки людини. Також результати психодіагностики за даною методикою демонструють свою незалежність від статі досліджуваних осіб. Дана методика ще має пройти перевірку на надійність та валідність у порівнянні з іншими відомими психодіагностичними інструментами.

Література

1. Рубинштейн С. Я. Экспериментальные методики патопсихологии. – М.: ЭКСМО-Пресс, 1999. – 448 с. (Серия «Мир психологии»).
2. Блейхер В. М. Патопсихологическая диагностика / В.М. Блейхер, И.В. Крук. – К.: Здоров'я, 1986 – 280 с.
3. Бурлачук Л. Ф. Психодиагностика: Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2006. – 351 с.: ил. – (Серия «Учебник нового века»).
10. Собчик Л. Н. МЦВ – метод цветовых выборов. Модифицированный восьмицветовой тест Люшера. Практическое руководство. – СПб.: Речь, 2001. – 112 с.
11. Пушкин А.А. Психодиагностическая методика «Динамический эмоционально-мотивационный паттерн» /А.А.Пушкин// Materiały Międzynarodowej Naukowi-Praktycznej Konferencji «Nauki. Teoria i Praktyka», 29.10.2012, Poznań, 2012. – Część 4. – С. 9 – 12.
13. Дружинин В. Н. Экспериментальная психология. – СПб.: Питер, 2000. – 320 с.: ил. – (Серия «Учебник нового века»).

Literatura

1. Freud S. A General Introduction to Psychoanalysis. – CreateSpace, 2012. – 214 P.
2. Jung C. G. Analytical psychology: its theory and practice. The Tavistock lectures. – Routledge & K. Paul, 1968. – 224 P.
3. Maslow A. H. Motivation and Personality. – New York: Harper, 1954. – 236 P.
4. Csikszentmihalyi M. Finding Flow: The Psychology of Engagement with Everyday Life (Masterminds Series). – Basic Books, 1998. – 192 P.
5. Petri H., Govern J. Motivation: Theory, Research, and Application. – Cengage Learning, 2012. – 504 P.
6. Lüscher M. The Lüscher Colour Test. Remarkable Test That Reveals Your Personality Through Color. – Pan Books, 1972. – 208 P.
7. Jung, C.G. (1967). Symbols of Transformation, Collected Works of C.G. Jung, Volume 5, Princeton, N.J.: Princeton University Press.
8. Furr R.M., Bacharach V.R. Psychometrics: An introduction. – Sage Publications, 2008, – 445 P.